

VÁCLAV TALICH A SLOVINSKO

(působení českých hudebníků ve Slovinsku na přelomu 19. století a do konce 1. světové války)

Václav Talich působil v Lublani v období 1908-1912. Je považován za zakladatele Slovinské filharmonie pod tímto názvem. Na přelomu 19. století do konce 1. světové války působilo kromě Talicha ve Slovinsku několik desítek českých hudebníků, kteří se značně zasloužili o rozvoj slovinské hudební scény od Mariboru až po Terst. Řadu českých špičkových hudebníků a zpěváků přivedl Talich v době svého působení do Slovinska sám.

DŮLEŽITÁ DATA TALICHOVA POBYTU V LUBLANI

15. července 1908: Hudební matice (Glasbena matica Ljubljana) na doporučení Josefa Suka a Vítězslava Nováka zvolila **Václava Talicha** dirigentem Spolkové kapely (Društvene godbe). Talichovi bylo v té době dvacet pět let.

3. července 1910: Talichova svatba v Lublani, za ženu si vzal pianistku Vidu Prelesnik (1886-1976).

31. března 1912: Talich provedl ve velkém sále hotelu Union závěrečný koncert. V srpnu 1912 opustil Slovinsko.

V letech svého lublaňského angažmá provedl Talich s různými soubory včetně slovinské filharmonie téměř 300 vystoupení.

TALICHOVO PŮSOBENÍ V LUBLANI V DATECH

15. 7. 1908: Hudební matice (Glasbena matica Ljubljana) na doporučení Josefa Suka a Vítězslava Nováka zvolila Václava Talicha dirigentem Spolkové kapely (Društvene godbe). Talichovi bylo v té době dvacet pět let.

23.7.1908: první vystoupení s orchestrem Društvena godba Glasbene matice Ljubljana (založena roku 1900, jejími členy byli většinou amatérští hudebníci, z toho víc než polovina byla Čechů, Talichových krajanů žijících v Lublani).

Už v září 1908 měl ansámbl pod vedením Václava Talicha mnoho veřejných vystoupení a hrál při nejrůznějších společenských příležitostech a plesech v kavárnách a hotelích.

25.9.1908: byl orchestr Društvena godba přejmenován na Lublaňský koncertní orchestr (Ljubljanski koncertni orkester). Mnoho jeho členů je české národnosti, kteří pracovali jako učitelé v rámci Hudební školy Glasbene matice.

V rámci Glasbene matice kromě toho úspěšně vystupoval ještě sedmnáctičlenný smyčcový orchestr; všichni hudebníci byli Slovinci, vedl je však další Čech, Josef Vedral.

1.10.1908: Lublaňský koncertní orchestr začíná krátce po založení pod vedením Václava Talicha spolupracovat s Zemským divadlem. Tehdejší noviny Slovenski narod mj. píše, »že Talich převzal všechny operní a operetní představení slovinského divadla, stejně jako všechny koncerty Glasbene matice, dirigoval náročné symfonické koncerty, s menšími hudebními uskupeními pak vystupoval na plesech a zábavách«. A dále: »...hned se poznalo, že v orchestřišti hraje pravý orchestr s uměleckými ambicemi a nikoli vojenská kapela druhořadé úrovně, jak tomu bývalo dříve.«

SLOVINSKÉ ZEMSKÉ DIVADLO V LUBLANI

Slovinské zemské divadlo pod tímto jménem existuje od roku 1892 (předtím existovalo od roku 1867 pod názvem Dramatično društvo), a je předchůdkcem dnešní Opery a baletu Slovinského národního divadla Lublaň (Opera in Baleta Slovenskega narodnega gledališča Ljubljana). Budova opery v Lublani byla postavena v letech 1890 až 1892 podle návrhu českých architektů Jana Vladimíra Hráského a Antona Hrubého. Vzhled budovy a také popud k vybudování divadla s jistotou dala stavba Národního divadla v Praze, které bylo poprvé otevřeno v roce 1881, po znovuvybudování po ničivém požáru pak v roce 1883.

23.10.1908: Na shromáždění Glasbene matice byl Lublaňský koncertní orchestr přejmenován na Slovinskou filharmonii, jejím dirigentem byl Václav Talich. Orchestr měl 36 členů, všichni byli profesionální hudebníci s vystudovanou konzervatoří. Většinou se jednalo o Čechy, dále Němce a Slovince. Filharmonie v této podobě působila v letech 1908 až 1913, po Talichově odchodu vydržela jen krátce a poté byla rozpuštěna. Dnes je tehdejší orchestr nepřesně nazýván První slovinskou filharmonií Glasbene matice. Orchestr se však pod Talichem už krátce po svém založení stal samostatným subjektem, který získával finanční podporu od vlády CaK, takže byl na Hudební matici nezávislý; Matice naopak měla vůči orchestru určité povinnosti (např. zaměstnávat ve své hudební škole některé členy orchestru).

První slovinská filharmonie Glasbene matice z roku 1908 je předchůdkyní dnešní, stejnojmenné Slovinské filharmonie v Lublani, která byla znovuzaložena až v roce 1947. Instituce v roce 2001 – 2002 slavila 300 let více či méně kontinuální hudební existence.

8.11.1908: Proběhl už druhý koncert v sále Unionu, v té době největším v Lublani; filharmonicí předvedli také Dvořákovo Te Deum a Žalm 149.

23.11.1909: Talich odmítl stát se sbormistrem pěveckého sboru Glasbene matice; mimo jiné kvůli četným intrikám, které v Matici a ve sboru klíčily a jejichž aktérem býval často dirigent Matej Hubad. Odmítnutím si Talich udělal četné nepřátele.

V maloměstské atmosféře tehdejší Lublaně se často odehrávaly politicko-národnostní nesváry mezi německými, italskými a českými hudebníky. Talich se jimi nenechal ovlivnit a přese všechno rozhodně prosazoval náročný koncertní program.

1.12.1909: Talich hrál jako houslista v kvartetu (všichni čtyři vystupující byli Češi, žijící v Lublani, kromě Talicha ještě Jan Rezek, Karel Kučera a Edvard Bílek), na jednom z mnoha vystoupení, na němž představovali současnou českou a ruskou hudbu. Jako pianistka vystoupila Vida Prelesnik. Tehdejší tisk psal, že kvarteto se těšilo obrovské popularitě.

CIZINCI VE VEDENÍ NÁRODNÍHO DIVADLA V PRAZE

Jediný cizinec, který kdy vedl jako umělecký šéf Národní divadlo v Praze, bylo slovinský umělec Rok Rappl Rocc, i když pod jeho vedením Národní divadlo fungovalo něco málo přes rok, do dubna roku 2013. Poté se stal ředitelem Opery a baletu Slovinského národního divadla v Lublani. Rok Rappl studoval ve Švýcarsku, Německu, ale také v Brně, kde působil také jako šéf Opery Národního divadla v Brně – nejmladším v jeho historii.

3.7.1910: Talichova svatba v Lublani, jeho ženou se stala pianistka Vida Prelesnik (1886-1976).

Vida Prelesnik skončila svá studia v Praze v roce 1909, diplomový koncert v Rudolfinu sledoval také Václav Talich. V Lublani pak dostala místo jako učitelka klavíru v Hudební škole Glasbene matice.

ŠÍLENÁ SEZONA 1909/1910

Milan Kuna v biografii Václav Talich uvádí, že v sezoně 1909/1910 (přesněji od 1.10.1909 do 31.3.1910) vystupoval Talich v nejrůznějších sestavách (orchestry) celkem 267 krát!

V Zemském divadle prováděl především operety (hlavním dirigentem v této sezoně byl rovněž Čech, Hilarion Beníšek. Oba dva byli nespokojeni s tím, že museli dirigovat především operety.

Manželce Vidě píše v dopise: »...Za tu celou svoji divadelní činnost v loňské sezoně se budu věčně stydět.« (Kuna: Talich, str. 88)

V dubnu 1910: Talich vycestoval na studia do Lipska (platil si je sám), kde zůstal až do konce podzimu, po kratším pobytu v Lublani pak v únoru 1911 odchází na další studia do Milána. V té době není jisté, zda se po skončení studií bude moci vrátit ke Slovinské filharmonii; ani on sám si však není jistý, zda se sem vrátit vůbec chce.

V sezoně 1910/1911 Talich moc často v Lublani nepobýval, filharmonický orchestr místo něj v té době vedl Eduard Čajánek.

V sezoně 1911/12 působil Václav Talich jako první dirigent ve slovinské opeře. Po skončení dirigentských studií v Lipsku a v Itálii se vrátil do Lublaně, kde byl jmenován hlavním dirigentem Slovinské filharmonie a hudebním ředitelem slovinského Zemského divadla (dnešní Opery). Nastudoval a předvedl šest oper, mimo jiné v Lublani Smetanovu Prodanou nevěstu a vůbec poprvé Dvořákovu Rusalku (Jernej Weiss, *Češki glasbeniki v 19. in na začetku 20. stoletja na Slovenskem*, Litera, Maribor 2012, 616 str.).

V divadle pracoval kromě Talicha ještě další Čech - Jaroslav Jeremiáš, s nimi ještě Slovinec Niko Štritof, oběma Talich kvůli »kasovým důvodům« přepouštěl převážně operety, jinak by se Opera finančně neudržela. Sám Talich převzal vážnější repertoár, například Verdiho Rigoletta (6x), opět Smetanovu Prodanou nevěstu (8x), Bizetovu Carmen (11x), Dvořákovu Rusalku (premiéra byla 8.2.1912 a v jednom měsíci měla šest opakování!).

TALICHŮV VLIV NA ÚROVEŇ HUDEBNÍHO ŽIVOTA V LUBLANI

Talich přilákal do Lublaně celou řadu pražských, ale i vídeňských zpěváků a hudebníků a zprofesionalizoval celý orchestr. Přes různé výše zmíněné intriky v hudebním světě mu byla kritika velice příznivě nakloněna, zvláště mu věnoval pozornost Anton Lajovic, který v časopise *Novi akordi* píše: »*Talich začal kvůli svým vysokým pracovním nárokům leckomu vadit; vedl filharmonický orchestr, dirigoval opery, vystupoval s hudebníky dokonce i na místních zábavách v hotelu Union. O tom, jako moc byl přetížen, vypovídá údaj, že měl v sezoně 1909/1910 celých 267 vystoupení, a to pouze s hudebníky Slovinské filharmonie (samozřejmě v různých sestavách).*«

Přestože byl v Lublani veřejností a kritikou tak skvěle přijímán, všemožné intriky (nejen ze strany Hudební matice, ale také jeho krajanů) nakonec ovlivnily jeho rozhodnutí Lublaň opustit.

31. března 1912: Talich provedl ve velkém sále hotelu Union závěrečný koncert. V srpnu 1912 opustil Slovinsko.

15. srpna 1912: Václav Talich nastupuje bez výběrového řízení na doporučení Josefa Suka do opery v Plzni jako první kapelník a šéf opery.

TALICHOVY NÁVRATY

Talich se do Lublaně vrátil ještě několikrát: hostoval zde s Českou filharmonií v letech **1926** a **1931**. Do dnešních dnů se zachoval koncertní list informující o Talichově koncertu **14. listopadu 1933** v Unionu; o koncert ho tehdy poprosila Hudební matice za účelem oslavy jeho pětadvacetileté umělecké činnosti. Po druhé světové válce se Talich do Slovinska vracel jen na soukromé návštěvy.

V říjnu a listopadu roku 2012 se v Národní univerzitní knihovně v Lublani konala výstava 140. výročí působení Hudební matice, Talichovi zde byla věnován jeden panel.

V pěti slovinských městech se v letech 2012 - 2013 konala výstava Beroun a Český kras se zvláštním důrazem na Talichovo působení ve Slovinsku. Kurátorem výstavy byl Peter Kuhar a proběhla za pomoci a z materiálů Městského úřadu Beroun a Muzea Českého krasu.

V roce 2013 vznikl ve Slovinsku televizní dokument o Václavu Talichovi. Ke shlédnutí je v archivu slovinské televize RTV Slovenija (<http://rtvslo.si>).

PAMĚTNÍ DESKA

V Lublani do dnešního dne není žádná pamětní deska připomínající působení Václava Talicha. Kde například by mohla být?

- 1. Slovinská filharmonie.** Současná stavba je z roku 1891.
- 2. Opera a Balet Slovinského národního divadla,** postavena v letech 1890 až 1892.
- 3. Sál hotelu Union, hotel Union,** vybudován v roce 1905.

Možná by odhalení pamětní desky mohlo být začátkem spolupráce Beroun, případně Prahy a Lublaně?

*Připravil Peter Kuhar
Ze slovinštiny přeložila Lenka Kuhar Daňhelová*